

หลักสูตร หลักการจริยธรรม ธรรมาภิบาล และข้อกฎหมายในการประยุกต์ใช้ AI (AI Governance and Ethics)

โดย นางสาวภัทราภรณ์ พันทอง
นักวิชาการแผนกที่ภาพถ่ายปฏิบัติการ

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญของจริยธรรมและการกำกับดูแล AI ผ่านกรณีศึกษาต่าง ๆ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสังคม ธุรกิจ และชีวิตประจำวัน
- เพื่อทำความเข้าใจหลักการและแนวทางจริยธรรม AI ระดับสากล รวมถึงแนวทางที่ใช้ในประเทศไทย ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
- เพื่อศึกษาแนวทางการกำกับดูแล AI ในองค์กรตั้งแต่การวางโครงสร้างการบริหาร ความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้อง จนถึงการบริหารความเสี่ยงจากการใช้ AI
- เพื่อเรียนรู้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ AI ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พร้อมทำความเข้าใจช่องว่างและแนวทางพัฒนากฎหมายเพื่อรองรับการใช้ AI อย่างปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ

สรุปเนื้อหา

ธรรมาภิบาลในการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI Governance) หมายถึง หลักเกณฑ์และกลไกการกำกับดูแลกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการกำหนดนโยบาย มาตรฐานวิธีปฏิบัติ และเครื่องมือเชิงบริหารจัดการ เพื่อบริหารจัดการการใช้งาน AI ให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ขององค์กรควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับหลักจริยธรรม ข้อบังคับทางกฎหมาย และมาตรฐานสากล เพื่อควบคุมและบรรเทาความเสี่ยงที่อาจส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล องค์กร และโครงสร้างสังคมในวงกว้าง

คำนิยาม

ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) คือ เทคโนโลยีอุบัติใหม่ที่ได้รับการพัฒนาเพื่อให้ระบบคอมพิวเตอร์มีขีดความสามารถในการจำลองพฤติกรรมและความชาญฉลาดใกล้เคียงกับมนุษย์ เช่น กระบวนการเรียนรู้ (Learning) การใช้ตรรกะเหตุผล (Reasoning) และการแก้ไขปัญหาเชิงซับซ้อน (Problem Solving) ภายใต้บริบทและวัตถุประสงค์ที่กำหนด

โมเดลปัญญาประดิษฐ์ (AI Model) คือ ส่วนประมวลผลหลักที่สร้างขึ้นจากการประยุกต์ใช้อัลกอริทึม (Algorithms) ร่วมกับชุดข้อมูลฝึกสอน (Training Data) โดยการออกแบบของมนุษย์ เพื่อให้ระบบสามารถแสดงอัตลักษณ์หรือพฤติกรรมตอบสนองตามที่ได้รับมอบหมาย

หลักการจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์ (AI Ethics Principles) คือ กรอบแนวทางเชิงบรรทัดฐานที่ใช้ในการออกแบบและพัฒนาระบบ AI เพื่อให้ผลลัพธ์และการดำเนินงานสอดคล้องกับคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพตามบริบทของการนำไปใช้งาน

หลักจริยธรรม AI ของประเทศไทย

๑) ความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Competitiveness and Sustainable Development) มุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม โดยคำนึงถึงความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

๒) ความสอดคล้องกับกฎหมาย จริยธรรม และมาตรฐานสากล (Laws, Ethics, and International Standards) การดำเนินงานต้องอยู่ภายใต้กรอบนโยบายรัฐ บรรทัดฐานทางสังคม และเคารพในสิทธิมนุษยชน รวมถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

๓) ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ (Transparency and Accountability) ระบบต้องมีความสามารถในการอธิบายได้ (Explainability) มีกระบวนการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) และมีผู้รับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน

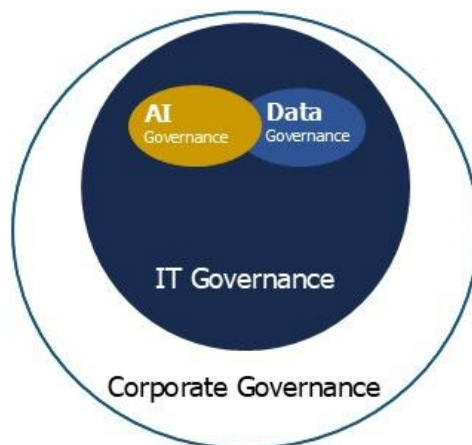
๔) ความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นส่วนตัว (Security and Privacy) มีมาตรการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่รัดกุม พร้อมทั้งมีกลไกให้มนุษย์สามารถเข้าควบคุมระบบได้ (Human-in-the-loop) ในสภาวะวิกฤต

๕) ความเท่าเทียม หลากหลาย ครอบคลุม และเป็นธรรม (Fairness) ลดอคติทางอัลกอริทึม (Algorithmic Bias) เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติและส่งเสริมความเท่าเทียมในสังคม

๖) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) สร้างความเชื่อมั่นแก่สาธารณะผ่านระบบที่มีความเสถียร (Stability) แม่นยำ และสามารถปฏิบัติงานซ้ำได้อย่างคงเส้นคงวา (Robustness)

ธรรมาภิบาล AI

ธรรมาภิบาล AI ถือเป็นส่วนขยายของ การกำกับดูแลองค์กร (Corporate Governance) ซึ่งมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับ ธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance) และ การกำกับดูแลเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Governance) โดยเน้นหนักในมิติของจริยธรรมเฉพาะทาง (AI Ethics)

ภาพที่ ๑ ธรรมาภิบาล AI

ที่มา : สถาบันพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านดิจิทัล สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

กรอบการทำงานเพื่อสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลในการประยุกต์ใช้ AI

กรอบการทำงานเพื่อสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลในการประยุกต์ใช้ AI ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก

ภาพที่ ๒ กรอบการทำงานเพื่อสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลในการประยุกต์ใช้ AI

ที่มา : สถาบันพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านดิจิทัล สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

๑) การกำหนดโครงสร้างการกำกับดูแล (AI Governance Structure) องค์กรจำเป็นต้องมีการกำหนดโครงสร้างการกำกับดูแลภายในองค์กร โดยมีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ รวมถึงกำหนดความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำของบุคลากรภายในองค์กรและผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยมีคณะกรรมการกำกับดูแลการประยุกต์ใช้ AI เป็นศูนย์กลางในการกำหนดทิศทางการดำเนินการ การเฝ้าติดตาม และการประเมินผลการประยุกต์ใช้ AI

๒) การกำหนดกลยุทธ์ในการประยุกต์ใช้ AI (AI Strategy) เพื่อให้การประยุกต์ใช้ AI ประสบความสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมาย องค์กรจึงควรกำหนดกลยุทธ์ในการประยุกต์ใช้ AI และแผนปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาถึงโอกาสหรือประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับและพิจารณาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ AI

นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้งาน AI อย่างมีความรับผิดชอบ ในการกำหนดกลยุทธ์จำเป็นต้องมีการพิจารณาและคาดการณ์ถึงผลกระทบเชิงลบที่อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง องค์กรหรือสังคมโดยกว้าง องค์กรจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการความเสี่ยงเพื่อควบคุมความเสี่ยงในทุกกิจกรรมตลอดวงจรชีวิตของ AI ให้อยู่ในขอบเขตที่ยอมรับได้ โดยการกำหนดนโยบาย กระบวนการ ขั้นตอนปฏิบัติ และมาตรการเพื่อควบคุมในแต่ละกิจกรรม

๓) การกำกับดูแลการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับ AI (AI Operation) ความสามารถของ AI ที่หลากหลายนั้นมีเบื้องหลังมาจากความสามารถของโมเดลปัญญาประดิษฐ์ (AI Model) ที่สร้างขึ้นจากอัลกอริทึมและข้อมูลที่สอนโดยมนุษย์ ประสิทธิภาพในการประมวลผลของ AI จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของอัลกอริทึมและคุณภาพของข้อมูลที่ใช้ในการสอน AI ดังนั้น การกำกับดูแลการประยุกต์ใช้ AI ตลอดวงจรชีวิต ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการออกแบบและพัฒนาไปจนถึงการนำโมเดลไปใช้งานหรือให้บริการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้ AI มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามเป้าหมายที่กำหนดและมีความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ องค์กรควรมีการสื่อสารนโยบายในการให้บริการ ข้อกำหนดในการให้บริการ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้งาน AI รวมถึงการเปิดให้มีช่องทางการติดต่อสื่อสารกับผู้ใช้งานเพื่อรับฟังเสียงสะท้อนจากการใช้งานจริง

การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน

การบูรณาการเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้าสู่กระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องยึดหลักจริยธรรม (Ethics) ความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้ (Transparency) ความรับผิดชอบ

ต่อผลของการกระทำ (Accountability) ตลอดจนการปฏิบัติให้สอดคล้องตามกรอบทฤษฎีแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้อง

ประโยชน์ต่อตนเอง

๑. เสริมสร้างทักษะและความเข้าใจในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย เพื่อลดความเสี่ยงต่อการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความรับผิดทางวินัยหรือทางกฎหมาย
๒. เสริมสร้างความเชี่ยวชาญและความน่าเชื่อถือในวิชาชีพ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

ประโยชน์ต่อองค์กร

๑. ลดความเสี่ยงทางด้านกฎหมายและข้อร้องเรียนจากภาคประชาชน และเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กรที่มีความโปร่งใสและยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล
๒. ยกระดับประสิทธิภาพและความแม่นยำของกระบวนการให้บริการสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัลและมาตรฐานสากล

ประโยชน์ต่อสาธารณะ

๑. ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและข้อมูลส่วนบุคคลตามมาตรฐานสากล ลดความเหลื่อมล้ำและป้องกันการเลือกปฏิบัติจากการประมวลผลของระบบอัตโนมัติ
๒. ส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมดิจิทัล และเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อการให้บริการของภาครัฐ
๓. สนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไปสู่สังคมดิจิทัลที่เปี่ยมด้วยเสถียรภาพและความยั่งยืน

แหล่งที่มา

หลักสูตร : หลักการจริยธรรม ธรรมาภิบาล และข้อกฎหมายในการประยุกต์ใช้ AI (AI Governance and Ethics)

บรรยายโดย : ดร.ศักดิ์ เสกขุนทด

สถาบัน : สถาบันพัฒนาบุคลากรภาครัฐด้านดิจิทัล สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน)

รูปแบบหลักสูตร : หลักสูตรออนไลน์ (TDGA e-Learning)

ช่วงเวลาการฝึกอบรม : กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙